

О.О. Макаревич

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент

Гирин О.В.

Діалектні особливості уніфікації дієслівних основ середньоанглійського періоду

Наявність двох способів утворення форм минулого часу – чергування кореневої голосної(аблаут) і суфіксації (за допомогою дентального суфікса -d, -t) - типологічна особливість морфологічної системи давньогерманських дієслів. У подальшому система дієслів з градацією голосної зазнала розпаду, одним з етапів якого було вирівнювання аблаута і уніфікація основних дієслівних основ (інфінітив, претерити однини/множини і дієприкметник минулого часу) [1: 19, 71].

Актуальність дослідження полягає у відсутності конкретних емпіричних даних поширення певних морфологічних явищ у межах різних груп діалектів середньоанглійського періоду

Мета цієї статті: дослідити діалектну варіацію вирівнювання претериту сильних дієслів, послуговуючись писемними пам'ятками середньо англійського періоду, як емпіричними джерелами підтвердження теоретичних постулатів.

Об'єктом дослідження є форми претериту і дієприкметника минулого часу сильних дієслів в середньоанглійському періоді. **Предметом дослідження** є особливості уніфікації форм претериту і дієприкметника минулого часу сильних дієслів в середньоанглійських діалектах.

Сильне дієслово давньоанглійського періоду характеризувалося наявністю чотирьох основ, що розрізнялися градацією голосних, тобто аблаутом [4: 114]. Претерит давньоанглійського сильного дієслова мав дві основи: одна для формування претериту першої і другої особи однини, друга – для решти форм:

(1) *bat banlocan, blod edrum dranc* (*Beowulf*, 740) – “Кусав плоть і пив кров” - претерит однини;

(2) *þær guman druncon* (*Beowulf*, 1648) – “Герої пили” – претерит множини.

У мові середньоанглійського періоду спостерігалось скорочення числа дієслівних основ. Географічно, спрощення системи сильних дієслів відбувалося нерівномірно. На півночі країни уже в XIII- XIV ст. більшість сильних дієслів

характеризувалась наявністю трьох форм [2: 192-193; 5: 160-161]. У центральному і південному регіонах інтенсивне скорочення числа дієслівних основ розпочалося лише з XV ст. [3: 232]. Зокрема, основи дієприкметника II, а також однини/множини претериту уніфікувалися. Так, у північних діалектах напрям змін - у бік числа однини претериту:

(3) *And also þai **fande** certain smale peces (York Memorandum, p.2)* - “Також вони знайшли декілька малих шматків”.

У прикладі (3) сильне дієслово *finden* отримує в претериті множини голосну претериту однини [a].

У центральних і південних діалектах уніфікація відбувається у бік множини претериту:

(4) *And **sau3** a toure as y trowede (Piers Plowman, p.1)* - “Побачив я бабиту, правду я кажу”

(5) *Fro whenne3 his lynage was **y-come** (Prose Brut, p.3)* – “Звідки пішов його рід”.

У прикладі (4) сильне дієслово *seen* отримує в претериті однини голосну претериту множини [a], у прикладі (5) – сильне дієслова *comen* в дієприкметнику II отримує голосну претериту множини [o].

Під час аналізу дієслівних форм у пам'ятках середньоанглійського періоду було виявлено варіацію уніфікації дієслівних основ, в залежності від діалектної приналежності твору. Так, в центральних діалектах середньоанглійського періоду, представлених текстом «Piers Plowman C version» було виявлено таке: у претериті однини 80% дієслівних основ мають відповідну голосну однини :

(6) *y **fonde** þere of freres al þe foure orders (Piers Plowman, p.3)* – “Знайшов я у братів всі чотири набори”;

у 10 % вирівнювання відбувалося за голосним множини:

(7) *All y **sau3** slepyng as y shal 3ow telle (Piers Plowman, p.2)* – “Я побачив, як все спало, от що я тобі скажу”;

за голосним дієприкметника минулого часу вирівнювання фіксуємо також в 10%:

(8) *lucyferus **knaue** bydders and beggers (Piers Plowman, p.3)* - “Люцифер знав, тих хто відмовляє і тих хто просить”.

Вирівнювання претериту множини відбувалося в за голосним однини у 50%

:

(9) *And wonnon þe wastorus wt gloteny destruyen (Piers Plowman, p.1) – “і вигравали, що грішники з обжерливістю гублять”;*

за голосним множини – 25% випадків:

(10) *þan come kunde wyt and kny3thod to-gederes(Piers Plowman, p.3) – “Тоді прийшли здоровий глузд і лицарі”;*

у 25% вирівнювання відбувалося за голосним дієприкметника минулого часу:

(11) *Faytunge for her foode and fou3ten (Piers Plowman, p.3) – “Видаючи їх за їжу і змагаючись”.*

Дієприкметник минулого часу в центральних діалектах зберіг свій голосний, вирівнювання за іншими основами не відбувалося:

(12) *у haue seye grit sires in cyteus and in townes(Piers Plowman, p.3) - “Я бачив шановне панство в містах і селах”.*

Отримані результати стосовно решти груп діалектів наведені в Таблицях 1, 2, 3.

Таблиця 1

Північний діалект	Голосни й основи	Pr.s	Pr.pl.	Ppl.
	Основа			
	Pr.s	74,8%	25,2 %	0%
	Pr.pl.	50%	50%	0%
	Ppl.	0%	0%	100%

Таблиця 2

Південний діалект	Голосни й основи	Pr.s	Pr.pl.	Ppl.
	Основа			
	Pr.s	100%	0%	0%
	Pr.pl.	43%	43%	14%
	Ppl.	33%	0%	67%

Таблиця 3

Кентський діалект	Голосни й основи	Pr.s	Pr.pl.	Ppl.
	Основа			
	Pr.s	100%	0 %	0%

	Pr.pl.	0%	100%	0%
	Ppl.	0%	50%	50%

Як видно з таблиць, протягом середньоанглійського періоду відбувається істотна перебудова морфологічної структури сильного дієслова: замість чотирьох основних форм сильні дієслова зберігають лише три. Основа множини минулого часу в північних і центральних діалектах вирівнювалася у більшості випадків за голосним однини; кентському діалекті всецілком домінував аблаут множини, а у південному – рівномірно вживались як голосні претериту однини, так і множини. Дієприкметник минулого часу в південному, північному і центральному діалектах майже в усіх випадках зберігав свій голосний звук, але у кентському діалекті рівномірно вживались як голосні дієприкметника минулого часу, так і голосні претериту множини. Тобто, замість чотирьох основних форм сильні дієслова зберігають лише три.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Аракин В. Д. История английского языка : Учеб. пособие / В. Д. Аракин. - 2-е изд. - М. : ФИЗМАТЛИТ, 2003. - 272 с.
2. Брунер, К. История английской речи [Текст]/К. Брунер. - М.:Едиториал, 2008. - 720 с.
3. Костюченко Ю.П. История английской речи. / Ю.П. Костюченко– К.: 1963. — 426 стр.
4. Расторгуева Т.А. Учебник с истории английского языка /Т. А. Расторгуева. — 2-е изд., стер. — М.: ООО «Издательство Астрель»: ООО *Издательство АСТ», 2003 г. — 348 с.
5. Резник Р.В., Сорокина Т.А., Резник И.В. История английского языка. – М.: Наука, 2001. — 496 с.